

WTO PÕLLUMAJANDUSLEPING

Põllumajanduse omamaise toetuse süsteeme reguleerib põllumajandusleping, mis jõustus 1995. aastal ja mille üle peeti läbirääkimisi Uruguay vooru ajal (1986–1994). Põllumajanduslepingu pikaajaline eesmärk on luua õiglase ja turule orienteeritud põllumajandustoodetega kauplemise süsteem ning käivitada reformiprotsess, pidades läbirääkimisi toetuse ja kaitse kohustuste üle ning kehtestades tõhusamad ja tulemuslikumad eeskirjad ja nõuded. Põllumajandusel on seega eriline staatus, sest sektoril on oma leping, mille sätted on ülimuslikud.

ÕIGUSLIK ALUS

1947. aastal Genfis allkirjastatud üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe (GATT) ning 1994. aastal Marrakechis allkirjastatud Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) asutamislepingu (EÜT L 336, 23.12.1994) raames lähtub Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide tegevus Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitest 207 (ühine kaubanduspoliitika) ning 217 ja 218 (rahvusvahelised lepingud) (vt teabeleht [5.2.2](#)).

ÜHISE PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA VÄLISASPEKTIDE ÜLDINE RAAMISTIK

Kogu ühine põllumajanduspoliitika (ÜPP) on 1995. aastast allutatud WTO eeskirjadele, sealhulgas vaidluste lahendamise organile, kes vaidluste lahendamise range korra abil tagab, et allakirjutanud riigid järgivad uusi mitmepoolseid eeskirju.

Lisaks mõjutavad ÜPPd põllumajandussoodustused, mis on arvukate mitme- ja kahepoolsete lepingutega ette nähtud paljudele riikidele, ning üldise soodustuste süsteemi raames lubatud ühepoolsed erandid. Kõnealused sooduskaubanduslepingud annavad selgitust sellest, miks Euroopa Liitu imporditakse palju arenguriikidest pärit põllumajandustooteid (vt teabeleht [3.2.10](#), VI tabel).

WTO PÕLLUMAJANDUSLEPING

Esiialgu kohaldati 1947. aasta üldist tolli- ja kaubanduskokkulepet ka põllumajanduse suhtes, kuid seda tehti osaliselt ja allakirjutanud riigid ehk lepinguosalised jätsid põllumajandussektori üldkokkuleppes esitatud põhimõtete kohaldamisalast välja. Aastatel 1947–1994 lubati liikmetel kasutada põllumajanduslike esmatoodete puhul eksporditoetusi ja kehtestada teatavatel tingimustel impordipiiranguid, mis tõi põllumajandusliku põhitooraine puhul kaasa palju suuremad kaubandustõkked kui teistes kaubandussektorites. Seega oli õiglase ja turule orienteeritud

põllumajandustoodetega kauplemise süsteemi loomise protsess raske ja pikk ning läbirääkimised viidi lõpule alles Uruguay vooru ajal. WTO kaubandusalastes lepingutes ja vastastikuse mõistmise memorandumites (mis allkirjastati 1994. aastal ja jõustusid 1. jaanuaril 1995) on põllumajandusel eristaatus, kuna sektoril on eraldi leping, põllumajandusleping, mille sätted on ülimuslikud. Lisaks kehtivad põllumajanduslikule tootmisele ja põllumajandussaadustega kauplemisele teatavad WTO sanitaar- ja füto-sanitaarmedetmete rakendamise lepingu sätted ning geograafiliste tähistite kaitse puhul intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu sätted. Turulepääsu käsitlevaid põllumajanduslepingu sätteid täiendavad ka tehniliste kaubandustõkete leping ja tehnilise abi mehhanismid.

Neid lepinguid rakendatakse mõnevõrra paindlikumalt WTO arenguriikidest liikmete (eri- ja diferentseeritud kohtlemine) ning vähim arenenud riikide ja toiduainete netoimportijateks olevate arenguriikide suhtes (erisätted).

Põllumajanduslepingus võtsid WTO liikmesriigid endale kohustuse rakendada põllumajanduspoliitika reformikava, milles on sätestatud kindlad siduvad kohustused kolmes peamises valdkonnas:

A. Turulepääs

Põllumajanduslepinguga püütakse parandada turulepääsu järgmiste meetmete abil:

- kõikide piiridel rakendatavate kaitsemeetmete muutmine tollimaksudeks (tariifiekvivalendid), mida järk-järgult vähendatakse (arenenud riikide puhul 36 % kuue aasta jooksul (1995–2000) võrreldes võrdlusperioodiga (1986–1988); arenguriikide puhul 24 %);
- minimaalse turulepääsu tagamise kohustuse kehtestamine kolmandate riikide konkreetsete toodete puhul, mille suhtes tariife ei kohaldata, avades tariifikvoodid (mis moodustasid 2000. aasta lõpul iga tooterühma puhul 5 % baasperioodi 1986–1988 tarbimisest);
- importimisel kohaldatavate tariifsete soodustuste säilitamine vähemalt aastate 1986–1988 tasemel (jooksva turulepääsu tagamise kohustus); erikaitseklausli kehtestamine juhuks, kui impordimaht ületab teatava künnise või kui impordihinnad langevad teatavast piirmäärast allapoole.

B. Omamaine toetus

Põllumajanduslepinguga nähti ette diferentseeritud toetuste mahu vähendamine vastavalt abi iseloomule. Toetused on liigitatud nn kastidesse vastavalt nende põllumajandusturgude moonutamise võimele.

- Kollane kast (ehk toetuse liitmäär) ühendab hinnapõhise toetuse ja tootmisega seotud toetused, mis ei ole vabastatud vähendamise kohustusest. Kõnealuseid toetusmeetmeid vähendatakse kuue aasta jooksul 20 %, võttes aluseks võrdlusperioodi 1986–1988. Lisaks sellele võivad kõik WTO liikmed kohaldada vähese tähtsusega abi klauslit, mis lubab jooksva kogutoetuse liitmäärade vähendamise kohustust mitte rakendada nende toetuste puhul, mis ei ületa 5 % asjaomase toote koguväärtusest (eritoetused) või põllumajandustootmise

kogumahust (tavatoetused). Arenguriikidele on selleks piirmääraks kehtestatud 10 %.

- Sinise kasti meetmed hõlmavad pakkumise kontrollikavadega seotud toetusi, mis on vähendamise kohustusest vabastatud: näiteks külvipinnaga seotud otsetoetused ning toetused, mis sõltuvad saagist või kariloomade arvust (nn kompenseerivad toetused, mis kiideti ÜPP raames heaks aastal 1992) (vt teabeleht 3.2.3). Toetuse liitmäära all makstava toetuse summa ja sinise kasti alla liigitatud toetusmeetmed (kogutoetuse liitmäär) kokku ei tohi siiski ühegi toote puhul ületada turustusaasta 1992 jooksul eraldatud toetusi.
- Roheline kast hõlmab kaht toetuste rühma. Esimene puudutab avalike teenuste programme (näiteks teadusuuringud, koolitused, populariseerimine, reklaam, infrastruktuur, riigisisene toiduabi või riigi toiduga kindlustatuse eesmärgil kogutavad toiduvarud). Teine rühm on seotud tootmisest täielikult lahutatud otsemaksetega põllumajandustootjatele. Peamiselt on tegemist sissetuleku ja kindlustatuse tagamise kavadega (loodusõnnetused, riigi finantsosalus saagi kindlustamisel jms), struktuuride kohandamise ja keskkonnakaitsekavadega. Kõik roheline kasti toetusmeetmed, mida peetakse WTO raamistikule vastavaks, on vähendamisest täielikult vabastatud.

C. Eksporditoetused

Eksporditoetuste mahtu tuli vähendada kuue aasta jooksul 21 % ja toetuste eelarveassigneeringuid 36 %, võttes aluseks baasperioodi 1986–1990 taseme (välja arvatud veiseliha, mille puhul on aluseks ajavahemik 1986–1992). Euroopa Liidus vähendati toetusi niimoodi lineaarselt 20 tooterühma puhul. Töödeldud toodete puhul kohaldati ainult toetuste eelarveassigneeringute vähendamist.

PÕLLUMAJANDUSLEPINGU MÕJU ÜPP-LE

Osaliselt oli ÜPP 1992. aasta reformi eesmärk lihtsustada põllumajanduslepingu allkirjastamist Uruguay vooru raames. Euroopa Liit on endale Marrakechis võetud kohustused suures osas täitnud.

A. Turulepääs

Euroopa Liidu seotud tollimaksude kohustused puudutavad 1764 tariifirida. Põllumajanduslike toiduainete keskmine seotud tollimaksumäär oli rakendusperioodi alguses 26 %, kuid perioodi lõpuks vaid 17 %. Lisaks sellele kohaldab Euroopa Liit 1764 tariifireast 775 suhtes null- või miinimumtollimaksumäära. Üksnes 8 % tariifiridade tollimaks ületab 50 %. Neid kõrgemaid tariife kohaldatakse piimatoodete, veiseliha, teravilja ja teraviljapõhiste toodete, samuti suhkru ja magusainete suhtes. Mis puutub tariifikvootidesse, siis Euroopa Liit on rakendanud kokku 87 tariifikvooti, millest 37 on liigitatud minimaalse turulepääsu ja 44 jooksva turulepääsu alla. 2014. aastal sisenes ligikaudu 71 % põllumajanduslike toiduainete impordist, kokku 72 miljardi euro väärtuses, ELi tollimaksuvabalt.

B. Subsideeritud eksport

WTO-le teada antud subsideeritud ekspordist suurem osa oli pärit Euroopa Liidust, enne kui kõnealune eksport ÜPP 2013. aasta reformi osana kaotati, ning 2017. aastal

langes see nullini. Samas tuleb arvesse võtta asjaolu, et paljud liidu peamiste konkurentide tavad (toiduabi, ekspordikrediidi ja riigi äriettevõtete valdkonnas) ei ole allutatud WTO eeskirjadele. Edaspidi kasutab EL eksporditoetusi erandkorras, et tulla toime turgusid raputavate tõsiste kriisidega. Eksporditoetuste osakaal on liidu põllumajanduseelarves langenud 29,5 %-lt (10,1 miljardit eurot) 1993. aastal (kui liikmesriike oli 12) peaaegu 0 % tasemele 2017. aastal, kui liikmesriike oli 28 (vt teabeleht 3.2.2). Mõnede liidu toodete, eriti või, rapsi, juustu, puu- ja köögiviljade, munade, veini ning liha puhul on vähendamine olnud märkimisväärne. Viimane teatis WTO-le puudutab ajavahemikku 2016–2017 (G/AG/N/EU/55, 28. märts 2019).

C. Omamaine toetus

ÜPP 2003. aasta reform, millega enamik olemasolevaid otsetoetusi lahutati tootmisest, ning sellele järgnenud reformid eri sektorites võimaldasid muuta enamiku kollase ja sinise kasti toetusmeetmetest rohelise kasti toetusmeetmeteks (aastatel 2016–2017 61,6 miljardit eurot, vt allpool olevat tabelit). Kollase kasti toetusmeetmeid (toetuse liitmäära) on hoolimata paljude uute liikmesriikide ELiga ühinemisest märkimisväärselt vähendatud – lepinguperioodi alguse 81 miljardilt eurolt 6,9 miljardile eurole aastatel 2016–2017. Seega täidab Euroopa Liit toetuse liitmäära puhul suures osas Marrakechis võetud kohustusi (72,38 miljardit eurot aastas). Lisaks sellele ulatusid sinise kasti toetusmeetmed samal teatamisajavahemikul 4,6 miljardi euroni.

ELi OMAMAINE TOETUS, MILLEST ON TEAVITATUD WTOd (miljonites eurodes)	ROHELINE KAST (summa ja %)	SININE KAST (summa ja %)	KOLLANE KAST (TOETUSE LIITMÄÄR) (summa ja %)	KOGU TOETUS, MILLEST ON TEAVITATUD
Ajavahemik 2011/2012 (G/AG/N/EU/20)	70 976,8 87,8 %	2 981,1 3,7 %	6 858,9 8,5 %	80 816,8 100 %
Ajavahemik 2012/2013 (G/AG/N/EU/26)	71 140,0 89,1 %	2 754,2 3,5 %	5 899,1 7,4 %	79 793,3 100 %
Ajavahemik 2013/2014 (G/AG/N/EU/34)	68 697,8 88,8 %	2 663,6 3,4 %	5 971,7 7,8 %	77 333,1 100 %
Ajavahemik 2014/2015 (G/AG/N/EU/43)	65 256,8 87,3 %	2 878,8 3,8 %	6 642,3 8,9 %	74 777,9 100 %
Ajavahemik 2015/2016 (G/AG/N/EU/46)	60 828,5 84,2 %	4 331,1 6,0 %	7 101,8 9,8 %	72 261,4 100 %
Ajavahemik 2016/2017 (G/AG/N/EU/55)	61 696,1 84,2 %	4 641,2 6,3 %	6 944,5 9,5 %	73 281,8 100 %

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Euroopa Parlament on mitmepoolsete läbirääkimiste üldist kulgu, eeskätt aga põllumajandusläbirääkimisi alati väga tähelepanelikult jälginud. Sellest annavad tunnistust mitu resolutsiooni (näiteks 18. detsembri 1999. aasta resolutsioon Seattle'is toimunud WTO kolmanda ministrite konverentsi kohta, 13. detsembri 2001. aasta resolutsioon WTO Doha kohtumise kohta, 12. veebruari 2003. aasta resolutsioon WTO põllumajandusalaste läbirääkimiste kohta, 25. septembri 2003. aasta resolutsioon WTO viienda ministrite konverentsi kohta Cancúnis, 1. detsembri 2005. aasta resolutsioon Hongkongis toimuva Maailma Kaubandusorganisatsiooni kuuenda ministrite konverentsi ettevalmistamise kohta, 4. aprilli 2006. aasta, 9. oktoobri 2008. aasta, 16. detsembri 2009. aasta, 14. septembri 2011. aasta, 21. novembri 2013. aasta ja 26. novembri 2015. aasta resolutsioonid Doha vooru hindamise kohta ning 15. novembri 2017. aasta resolutsioon mitmepoolsete läbirääkimiste kohta enne WTO 11. ministrite konverentsi Buenos Aireses). Parlament on komisjonil alati palunud seista Euroopa tootjate ja tarbijate huvide eest ning kaitsta ka nende riikide põllumajandustootjate huve, kellega Euroopa Liidul on olnud ajalooliselt eriti lähedased suhted (AKV riigid). Parlament väljendas 1999. aastal, WTO nn aastatuhande vooru alguses oma poolehoidu mitmeotstarbelisel põllumajandustegevusel põhinevat Euroopa põllumajandusmudelit toetavatele liidu läbirääkijatele. Seda toetust kinnitati mitme resolutsiooniga, rõhutades ühtlasi, kui oluline on selgesõnaliselt tunnustada kaubandusväliseid tegureid ja võtta arvesse kodanike nõudmisi toiduohutuse, keskkonnakaitse, toiduainete kvaliteedi ja loomade heaolu valdkonnas.

Pärast Donald Trumpi valimist 2017. aastal on USA eelistanud kahepoolsust ning see on õõnestanud mitmepoolset kaubandussüsteemi, nagu sellest annavad tunnistust näiteks Hiinaga peetav tollisõda või WTO apellatsioonikogu töö peatumine 2019. aastal. Antud alukorras peavad Euroopa Liit ja Euroopa Parlament tähtsaks mitmepoolse süsteemi saavutuste säilimist WTOs, eelkõige põllumajandustoodetega kauplemise valdkonnas (2019. aasta detsembris tegi EL juba WTO liikmesriikidele ettepaneku kasutada apellatsioonikogu asendamiseks ajutist apellatsioonimenetlust).

François Nègre
02/2020

